

NÉHÁNY MEGJEGYZÉS A LINOLEUMMETSZÉS CÍMŰ CIKKRE.*

SOKSZOR hallunk sokféle sokszorosítási eljárásról beszélni, pedig az alatt nem magát a sokszorosítás ténykedését kell érteni, hanem az annak a megjelölésére szolgál, hogy mint készült az a forma, amelyről a sokszorosítás történt. Mindazok az eljárások, amelyek olyan formáról történnek, ahol a fény áthatolhat, s ennek felhasználásával jön létre a kép, a fényvel való képírás körébe tartoznak, míg ahol a felületen történt az elváltoztatás, úgy hogy arról lenyomat nyerhető, az a nyomtatás. Nyomtatási eljárás ismét háromféle van, aszerint, hogy mely irányban vagy miképpen történt a felületváltoztatás. Van magas-, sík- és mélynyomtatás. Képviselői a könyvnyomtatás, a litográfia és a réznyomtatás. A magasnyomású formánál a nyomtatandó forma azon részei, amelyek a nyomtatásban előtűnnek, egy felszínen vannak, míg a nem nyomtatandó részek mélyen fekszenek. A nyomtatás akként történik, hogy a formát egyszerűen befestékezik, papírost helyeznek reá, erre nyomást gyakorolnak; a formára rakott festék a papírosra tapad s kész a nyomat. A magasnyomású formának ellenkező képét mutatja a mélynyomású forma, amelynél a nem nyomtatandó részek vannak mélyítve és pedig a különböző árnyékolásoknak megfelelően mélyen. Az ily forma nyomtatásánál a festéket ruganyos labdával igyekeznek belegyömöszölni a lemez legmélyebben fekvő részébe is s a nem nyomtatandó részekre lerakódott felesleges festéket a formáról a sajtóba helyezés előtt el kell távolítani, ami letörlés útján történik. A síknyomásnál úgy a nyomtatandó, mint a nem nyomtatandó részek egy nivóban vannak elhelyezve s egy összefutó síkfelületet képeznek s a nyomtatás a zsíros festék s a víz egymástól való eltasztódásán alapszik. A kép a festék felvételére alkalmassá van téve, míg a többi rész, mivel nedves, azt fel nem veszi, hanem magától eltasztítja.

Néhány év előtt Párisban a grafikusok nemzetközi kongresszusán szóba kerültek a sokszorosító nyomtató eljárások elnevezései s akkor arra a megegyezésre jutottak, hogy ha már közvetlenebbül nem is, de a név az eljárásról annyit engedjen következtetni, hogy az a magas-, sík- vagy mélynyomású eljárások osztályába tartozik-e? Ezt pedig akként óhajtották volna elérni, hogy az elnevezés típusa szócskával végződjék, ha az magasnyomású eljárást jelöl; gráfiá-val, ha az síknyomású eljárás és gravür-rel, ha mélynyomás. Ez azonban nem oly értelemben veendő, hogy típus, gráfia és gravürön kívül sokszorosítás neve nem végződjék, hanem félreértések elkerülése céljából csak úgy, hogy típusával ne végződjék sík- vagy mélynyomású eljárás neve, gráfiával magas- vagy mélynyomású s gravürrel magas- vagy síknyomású.

* L. a Magyar Iparművészet 1907. évi folyamának szeptemberi füzetében (248. old.) megjelent cikket. A szerk.

A fametszetről való sokszorosítást mindenki xylográfiának nevezi. Oly kitétel ez, mely hosszú időn keresztül annyira népszerűvé vált, hogy kiküszöbölésére a legjobb akarat mellett is hosszú időre volna szükség, annyival is inkább, mert ha valamelyik, úgy akkor ez az elnevezés az, amelynek használata esetleges félreértésekre nem fog alkalmat szolgáltatni. (Legegyszerűbb megoldása a dolognak az, ha nem az idegen xylográfia szót használjuk, hanem a jó magyar fametszés elnevezésével élünk. Az angol is azt mondja: art of wood-engraving, a francia bár xylographie elnevezést használ, a készítőjére már azt mondja, hogy: graveur en bois.) Másképen állunk azonban már a linooleumba való metszéssel. Az említett párisi kongresszus határozatát a franciák s a németek grafikusainak igen nagy része magáévá tette s grafikai szaklapokban a törekvés ennek betartására mindenkoron észlelhető. Eltekintve azonban a külföld utánzásától, mégis csak inkább a linooleum-típus elnevezést vélem helyesebbnek tartani, mint a linooleum-gráfiát, mert a magasra való metszés a típushoz közelebb áll, mint a grapho-hoz. Linooleumból készült formáról sokszorosítást másképen nem tudok magamnak elgondolni, mint úgy, hogy a lemezből a rajztalan elemeket, tehát azokat, amelyek a fehér papírosra nem feketén, mint a forma képének részei, hanem fehéren tűnnek elő a nyomtatásban, kivágjuk. Szóval linooleumforma csak magasra metszett forma lehet és soha, semmi körülmények között sem olyan, amelynek elnevezése gráfiával végződhetné, melynél feltételezzük a síknyomásút, azaz olyan formát, mely nyomtatásának lényege e kémiai folyamat. Feltételezve azonban ennek eshetőségét, bár meg nem engedve, annyival kevésbé állhatna ez fenn, mert más-képűt és szerkezetűt, mint vonalast, a linooleumba metszeni nem lehet. Nem lehet pedig len azon egyszerű oknál fogva, mert anyaga s annak minéműsége azt meg nem engedi. A linooleum anyaga — melyet az angol Wolton készített először a múlt század 70-es éveiben — parafaliszttól és nyers kaucsukoldatból áll, vagy parafaliszttól és lenolajfirnásznak magasfokú oxidálásából nyert kaucsuk-szerű anyagnak keveréke. A linooleum anyaga tehát puha, rendkívül ruganyos szerkezetű, ami erősen zárt, ami alatt azt értem, hogy a vagdalása igen könnyű. Grafikai célokra a felragasztása legbiztosabban szindetikonnal eszközölhető fadúrcra vagy ólomlemezre. A felragasztásnál ajánlatos hátoldalát bekarcolnunk, mert minél érdesebb az, annál kisebb az eshetősége annak, hogy leváljon az alátétről, amelyre ragasztottuk. A ragasztóanyaggal történt megkenés után préselés alatt kell megszáradnia; erősen bepréselnünk azonban nem szabad, mert akkor egy-résztől a ragasztóanyaga a széleken kifeccsen s másrésztől a linooleum megnyúlik.

A könyvnyomdai kolorírozásnál a linooleummetszésnek elég szép szerep jutott körülbelül egy évtized óta

külföldön is, de nálunk is. A tapasztalat azonban amellett bizonyít, hogy különösen nagyobb teret magának aligha fog hódítani. Mint alnyomatú lemez kitűnő szolgálatokat tesz, mert anyaga olcsó s könnyen és gyorsan munkálható meg. De egyébre mint alnyomatú lemezek vésésére, tehát közvetlen alkotásra kevésbé ajánlatos, mert sem a művészi, sem a technikai kívánalmaknak a nyomtató sajtóban meg nem felelhet. Meg nem felelhet azért, mert puha, ruganyos és nyúlik. A metszést konikusán kell végezni s kis helyek, mondjuk kisebbszertű vonalak kivágásával, nem lehet azt karcolással elintéznünk. Hogy a papíros a nyomtató sajtóban a formára rakott festéket kellőképp leemelje, arra erős nyomásra van szükségünk, már pedig, ha a nyomás erős, — történjék a nyomtatás akár gördítő sajtón, hol a nyomtatás pillanatnyi, akár párhuzamos, minden ponton egyszerre való nyomásnál — a linoleum feltétlenül nyúlik, ez a dolog természetében rejlik.

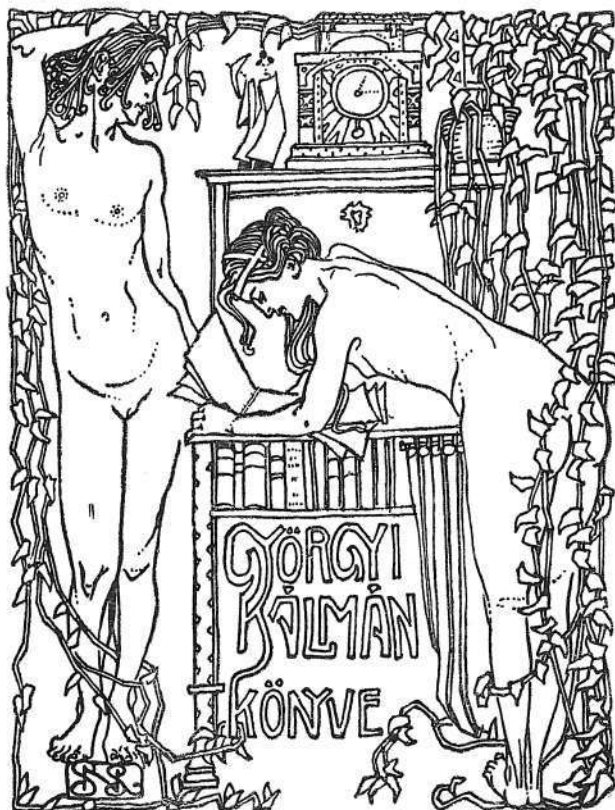
Azt a feltevést, hogy a linoleum rugalmas szövete kevesebb nyomást igényel a présben, mint a fametszet, a gyakorlati úton szerzett tapasztalat megcáfolja. Egyszerű fizikai jelenségre vezethető vissza az a tény, hogy minél rugalmasabb valamely forma, annál erősebb nyomást igényel, nemcsak a felület erőteljes és egyenletes kiharóása

miatt, de azért is, mert a nyomtatási folyamat alatt a nyomás erősségéből enged.

Galvanoplasztikai úton történő formasokszorosításra linoleummetszés kevésbé alkalmas mint bármely más lemez. Kalanderen ólomfoliára egyáltalán nem lehet leformálni nyúlós és puha voltánál fogva; guttaperkával (amely a mai üzemnél amúgy is ad acta tétetett) mint két ilyen érintkező anyag összeférhetetlen s más anyag nem marad hátra mint a viasz. Kevés zsirtartalmú viasszal kell dolgozni, ha azt akarjuk, hogy a préselés alatt ne ragadjon belőle a linoleumra, amelynek különben úgy kerülhetünk elébe, ha a linoleumlemezt a préselés előtt kettős krómsavas káliummal bekenjük, ami felületét rövid időre csontkeménnyé teszi.

Párhuzamot vonni a linoleummetszés és a fametszet között: azt nem kísérlem meg, mert össze sem lehet őket hasonlítani. Az egyiknek előkelő volta kimagaslóan tündöklék, míg a másiké kezdetleges s fénye alig itt-ott pislogó; az egyiknek van évszázados gyönyörű múltja és fényes jelene, klasszikus értékű, mely soha elhomályosodni nem fog; a másiknak: annak jövője a bizonytalan homály.

SZABÓ RÓBERT.

KÖNYVJEGY.

NAGY SÁNDOR RAJZA.